

Správa z medzinárodnej vedeckej konferencie „Vojenské a vojensko-politické spojenectvá v moderných a súčasných dejinách strednej Európy: prednosti, limity, výzvy“. Vojenský historický ústav Praha, 19. – 21. marca 2025

DOI: <https://doi.org/10.24040/ahn.2025.28.01.106-108>

V dňoch 19. až 21. marca 2025 sa v priestoroch Armádneho múzea Vojenského historického ústavu v Prahe konala medzinárodná vedecká konferencia zameraná na vojenské a politické spojenectvá v strednej Európe. Podujatie organizovali Vojenský historický ústav Praha (VHÚ Praha), Ústav pro soudobé dějiny AV ČR a Český výbor Mezinárodní komise pro vojenskou historii. Cieľom bolo kriticky preskúmať rôzne formy spojenectiev – od raného novoveku až po súčasnosť – s dôrazom na ich výhody, hranice a geopolitické dôsledky.

Konferencia bola rozdelená do paralelných panelov (český a tlmočený anglický), ktoré sa venovali problematike historických aliancií v širokom časovom aj geografickom zábere. V priebehu troch konferenčných dní zaznelo viac než štyridsať príspevkov tematicky rozdelených do pätnástich panelov. Podujatie slávnostne zahájili štatutárni zástupcovia organizujúcich inštitúcií v Átriu múzea – riaditeľka Ústavu pro soudobé dějiny – PhDr. Adéla Gjuríčová, Ph.D., riaditeľ VHÚ Praha brigádny generál Mgr. Aleš Knížek a PhDr. Jiří Rajlich, Ph.D., predseda Českého výboru Mezinárodní komise pro vojenskou historii.

Následne sa slova ujal člen organizačného výboru doc. PhDr. Pavel Mücke, Ph.D., MPA z VHÚ Praha, ktorý načrtnol aktuálne problémy vojensko-politických spojenectiev a prepojil tak hlavnú tému konferencie s aktuálnou geopolitickou situáciou vo svete. Poďakujúc všetkým zúčastneným za participáciu na danom podujatí a z pozície moderátora prvého bloku odovzdal slovo prvým prednášajúcim.

Od nasledujúcich okamihov sa pozornosť uprela k výskumníkom prichádzajúcich z jedenástich štátov. Táto skutočnosť len podčiarkla medzinárodný a odborný charakter celého konferenčného trojdňa. Prvý deň bol chronologicky venovaný udalostiam datovaným od 17. storočia až po medzivojnové obdobie. Dva príspevky však svojím obsahom vybáčili z tohto časového intervalu – výklady Viestursa Rasnacisa, Iulie Iashchenka a Andrey Carteny pojednávali o vývoji situácie v štátoch východnej Európy a dopadoch vzájomných tenzií na tento región.

Otváracie panely mapovali obdobie od 17. až po 19. storočie – od konfederácie v Gratzí z roku 1620, cez napoleonské vojny, až po postavenie Grécka v geopolitických hrách veľmocí. Viaceré príspevky pritom vo svo-

jom obsahu upozorňovali na rozpor medzi oficiálnou spoluprácou a faktickými miestnymi záujmami. Obzvlášť prínosný a pútavý bol príspevok Mgr. Tomáša Řepu Ph.D o komparácii vojen tretej a štvrtej koalície, ktorý obohatil o svoje rozsiahle poznatky z napoleonskej éry. Nasledujúce bloky toho dňa sa sústredili prevažne na budovanie spojenectiev a bezpečnostných stratégií vo východnej a juhovýchodnej Európe naprieč 19. a 20. storočím. V tejto súvislosti bola mimoriadna pozornosť venovaná Rumunsku, o ktorého obrannej problematike pojednávali až tri príspevky: „*Výspa*“ *Trojspolku na Východě. Rumunská bezpečnostní strategie po Berlínském kongresu založená na obranné alianci s Trojspolkem (1879 – 1913)* od rumunských historikov prof. Univ. Dr. Rudolfa Dinu, *Zkouška rumunských aliancí: polské ultimátum Litvě v březnu 1938* od Bogdana Schipora a *Zkoumání bezpečnostní situace v meziválečné Evropě: rumunský pohled na Pobaltskou dohodu* od dr. Andreea Dahlquist.

V centre pozornosti bolo aj formovanie aliancií v období medzi dvoma svetovými vojnami. Panel o veľkej politike po roku 1918 rozobral okrem iného zlyhanie pobaltskej vojenskej dohody medzi Lotyšskom a Estónskom, ale aj komplexný a asymetrický vzťah medzi Česko-slovenskom a Francúzskom. Práve táto aliancia bola predstavená ako model spolupráce medzi veľmocou a menším štátom s vlastnými obmedzeniami. Osobitne zaujímavý bol pohľad na rumunský postoj k pobaltským iniciatívam, ako aj analýza poľského ultimáta Litve z roku 1938, ktoré preverilo diplomatické väzby v regióne.

Druhý deň kontinuálne pokračoval v medzivojnovnej problematike a otvoril dvere aj „nevojenským“ formám spolupráce európskych štátov. Do popredia sa dostala problematika kultúrnych vzťahov v rámci malodohodového spojenectva a československo-britských vzťahov. Za osobitnú zmienku stojí neštandardný, no mimoriadne inšpirujúci a originálny príspevok *Malodohodové návštevy a jednání na filmovém pásu* od Mgr. Luboša Mareka, ktorý využil a vizuálne sprostredkoval autentické dobové záznamy. Prezentovaná filmová zbierka podnietila diskusiu o využití československých zbraní zasielaných do Juhoslávie, keďže tie boli pri malodohodových vojenských prehliadkach nahradené belgickými puškami.

Príspevky, ktoré zazneli v poobedných hodinách, sa niesli už v duchu Studenej vojny, ktorá významne vplývala na formovanie povojných spojenectiev a spoluprác naprieč celou Európou. Jednotlivé panely preniesli poslucháčov od spolupráce britských a československých tajných služieb (Mgr. Martin Posch Ph.D. so štúdiu *Spolupráca britských tajných služieb s československými spravodajcami počas druhej svetovej vojny – pozícia tzv. junior partnera a jeho možnosti v spravodajskom svete*), cez otázku československej neutrality (podplukovník JUDr. PhDr. Stanislav

Polnar, PhD. s príspevkom *Memorandum 68 a československá cesta k aktivní neutralitě* až k problematike Varšavskej zmluvy a jadrových zbraní (Simon Meles s vystúpením *S takovými přáteli jako jsou oni. Varšavská smlouva a pomoc s jadernou bezpečností*).

Tretí deň konferencie svojím obsahom nadviazal na obdobie rozdeľnej Európy a československej interakcie so Sovietskym zväzom. Príspevky sa sústredili predovšetkým na udalosti roku 1968 a s nimi spojenej invázie vojsk Varšavskej zmluvy do Československa a ich dopady. V prezentácii *Konzum a nelegální obchodní aktivity sovětských vojsk v Československu (1968 – 1991)* od PhDr. Prokopa Tomka, Ph.D. bola vykreslená bola činnosť sovietskych vojakov pobývajúcich na našom území v rokoch nasledujúcich po invázii. V tejto súvislosti boli reflektované styky Sovietov s domácim obyvateľstvom. Nasledujúci príspevok PhDr. Jaroslava Lánika, CSc. *Čs. obchod se zbraněmi se zeměmi socialistického tábora v 70. a 80. letech minulého století* referoval o československých dodávkach zbraní pre krajiny socialistického tábora. Záverečná analýza preukázala, že Československo pri exporte zbraní do ZSSR každoročne strácalo desiatky miliónov Kčs v dôsledku nevýhodného kurzu stanoveného Sovietmi. Po zaznení tohto príspevku sa už pozornosť obrátila na problémy 21. storočia a činnosť NATO v priestore strednej a východnej Európy a jeho spolupráce so štátmi tohto regiónu.

Organizátori konferencie vyhradili časový priestor aj na riešenie aktuálnych tém a častých otázok. Tie boli rozoberané nielen počas prezentácie jednotlivých príspevkov, ale aj v rámci diskusie venovanej minulosti a budúcnosti spojenectiev. Diskusia sa sústredila na trvácnosť a zraniteľnosť aliancií, potrebu ich adaptácie na nové hrozby a tiež na postavenie malých štátov v rámci veľkých vojenských blokov. Prestávky medzi jednotlivými blokmi boli vyplnené exkurziami smerovanými k Národnému pamätníku hrdinov heydrichiády a Národného pamätníka na Vítkove, no nemožno nespomenúť ani komentovanú prehliadku exponátov Armádneho múzea.

Konferencia ukázala, že vojensko-politické spojenectvá nie sú len otázkou stratégie a vojenskej sily, ale aj kultúrnych, spoločenských a individuálnych rozhodnutí. Historické príklady, ktoré odzneli, poskytujú mnoho paralel k dnešným výzvam. Toto podujatie zároveň otvorilo priestor pre ďalší výskum a nadviazanie spolupráce medzi odborníkmi naprieč disciplínami a krajinami. Touto cestou by som chcel poďakovať organizátorom za pozvanie, prípravu a usmerňovanie celého podujatia.

František Jakob